

Νίκος Καζαντζάκης, «Η Οδύσεια»

Περίληψη Ραψωδίας Ψ

(Ο Οδυσσέας ευλογεί τη ζωή και την αποχαιρετά)

[= Kimon Friar, Η «Οδύσεια» του Ν. Καζαντζάκη, περ. ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΠΟΧΗ - Αφιέρωμα στο Νίκο Καζαντζάκη, μτφρ. Ζ. Κ., Δίφρος: Αθήνα, Φθινόπωρο 1958, σ. 131 – 133]

Ο ποιητής επικαλείται τον Ήλιο, την πηγή της θερμότητας και της ζωής. Καθώς το σκουλήκι του θανάτου αρματώνεται για να φάει τον δοξαρά, ο ήλιος μοιρολογάει και λέει πως τώρα κι αυτός θα χαθεί, γιατί υπήρχε μόνο μέσα στου δοξαρά το νου. Όταν το σκουλήκι σέρνεται στο μέτωπο του Οδυσσέα, αυτός ανατριχιάζει κι ύστερα βλέπει μια σκιάδη μορφή στην πλώρη της βάρκας του. Αυτή, αφού πάρει πολλά σχήματα, κατασταλάζει στο πρόσωπο του παλιού του συντρόφου, του θανάτου, και τα χαρακτηριστικά του είναι όμοια εντελώς με του Οδυσσέα· γιατί ο καθένας μας κουβαλά το θάνατο στο σώμα του, που φθείρεται και τον τρέφει όσο αυξάνει ο ίδιος. Ο Οδυσσέας καλωσορίζει το θάνατο σαν έναν καλεσμένο που τον περίμενε από καιρό, αναθυμάται το παρελθόν του αναζητώντας αυτού τ' αγνάρια της ζωής του, ξεκινώντας από τα γερατειά κι επιστρέφοντας ως το έμβρυο και τους συμπαντικούς ρυθμούς. Καθώς αισθάνεται τα πέντε στοιχεία του σώματός του να ξεχωρίζουν, καλεί τον Τάνταλο για να του πει πως κι αυτός παράτησε τη μια βεβαιότητα ύστερα απ' την άλλη και τώρα συναντά το τέλος του δίχως κανένα πια φορτίο· έτσι ο θάνατος δεν θα βρει τίποτα άλλο ν' αρπάξει, μονάχα κατακάθια. Ζωηρά θυμάται τρεις εικόνες που είχε δει στη ζωή του: ένα τριαντάφυλλο στην άκρη ενός γκρεμού που έριχνε τα πέταλά του στην άβυσσο, τα καναρίνια που κελαϊδούσαν στο ολοκαύτωμα της Τροίας και μια πεταλούδα καψαλισμένη στη λεηλασία της Κνωσού. Επικαλείται και παινεύει τη γυναίκα στη ζωή του, γιατί μονάχα με τον έρωτα πέφτουν οι φραγμοί της σάρκας κι εισχωρεί ο άνθρωπος στην πηγή της ζωής. Αποκοιμείται κι ονειρεύεται τους πεθαμένους προγόνους του και τον πατέρα του Λαέρτη. Όλα τα φαινόμενα ορμούν μες στο κεφάλι του για τον αποχαιρετισμό· τα πουλιά με μαζεμένα τα νύχια τους, τα ζώα δαμασμένα, τ' άστρα και το φεγγάρι, σκέψεις μεγάλες που πάλεψαν να λυτερώσουν τους ανθρώπους από το φόβο και το σκοτάδι, οι καλές κι οι κακές δυνάμεις συμφιλιωμένες. Ξυπνά και χαίρεται που βλέπει ακόμα τον παλιό του φίλο στην πλώρη· καθώς όμως ο θάνατος έξαφνα χάνεται, ο Οδυσσέας γνωρίζει ότι το τέλος του πλησιάζει κι αρπάζει το τόξο του, τις τσακμακόπετρες του και το πελέκι του, για να μπορέσει να πεθάνει οπλισμένος. Αναθυμάται ακόμα και τη σύλληψή του στη μήτρα της μάνας του κι ύστερα τη γέννησή του σε μιαν ακρογιαλιά, όταν μακρινά οράματα της Τροίας μέσα στις φλόγες και της Κνωσού υψώνονταν ακολουθώντας τη γέννησή του κι οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου σκορπίζονταν φοβισμένοι. Ύστερα ο Οδυσσέας ευλογεί τα πέντε θεμελιώδη στοιχεία του σώματός

του: τη Γη, το έρμα που κρατεί το πλοίο πάνω στην ίσια καρίνα του· το Νερό, την ανήσυχη ροή που πάντα κυλά, τον αχόρταστο ταξιδιώτη· τη Φωτιά που αναλώνει όλη τη σάρκα κι όλα τα φαινόμενα και τη μεταμορφώνει σε πνεύμα· τον Αέρα, τον τελικό καρπό της φλόγας, το φως, τον κηφήνα που καρπίζει τη βασίλισσα μέλισσα, τη γη· το Νου, το ρυθμιστή και δημιουργό όλων των πραγμάτων, τον ηνίοχο των άλλων τεσσάρων στοιχείων που τα οδηγεί κατακέφαλα μέσα στην άβυσσο με ατρόμητη χαρά. Ονειρεύεται το θεό να δημιουργεί τον άνθρωπο και να τρομάζουν τα πουλιά και τα ζώα που αισθάνονται ότι γεννιέται ο αφέντης τους. Ονειρεύεται τον άνθρωπο που αυξάνει σε περηφάνια και δύναμη, ώσπου στο τέλος επαναστατημένος κι ελεύθερος διώχνει τον θεό από τη γη στον ουρανό.

Καθώς ο Οδυσσέας βυθίζεται βαθιά στις ρίζες της γης, μέσα στη Μάνα Σιγή, παραδομένος στο ρεύμα της ανυπαρξίας, ακούει να πλησιάζει ένα παγόβουνο κι όπως υψώνεται απειλητικό μπροστά του όγκος ολόκληρος και συγκρούεται με το καράβι του, αυτός πετιέται, ρίχνεται πάνω στον ολισθηρό τοίχο, σκαλώνει αυτού με ματωμένα δάχτυλα και προσπαθεί να φωνάξει βοήθεια καλώντας τους παλιούς του συντρόφους· η κραυγή όμως πνίγεται στο λαρύγγι του. Το πελέκι γλιστράει από τη μέση του, το τόξο πέφτει απ' τους ώμους του, οι τσακμακόπετρες πέφτουν απ' το λαιμό του, ο βοριάς τον ξεγυμνώνει κι ολόκληρη η φύση ξεσπάει σε μοιρολόι. Τα εφτά λιγνά κοράκια που τον έχουν ακολουθήσει από τότε που γεννήθηκε τώρα μαζεύονται γύρω στα πόδια του κι οι εφτά ψυχές του έρχονται κωπηλατώντας πάνω σ' ένα σύννεφο· η τελευταία φλόγα του νου του τρεμοσβήνει στο φιτίλι της ραχοκοκαλιάς του και το σκουλήκι αρπάζει την πρώτη του δαγκωματιά, καθώς τα πέντε στοιχεία του σώματός του τσακίζονται και διαλύονται κι ο ήλιος τοιμάζεται να πνιγεί. Μονάχα η Αγάπη κι η Μνήμη απομένουν και κάνουν τους πεθαμένους των να προβάλλουν σε μια τελευταία προσπάθεια. Το πνεύμα του Οδυσσέα, η συνειδησή του, πηδά σα μια φλόγα απ' το φιτίλι της και για μια αιώνια στιγμή λάμπει ασώματη στον αέρα, πριν να χαθεί για πάντα:

*Κι ως τη στερνή στερνήν αναλαμπή πηδάει του λύχνου η φλόγα
και ξεφτιλιέται απ' το στεγνό λαιμό κι ανηφοράει του αψηλού
κι όλη χαρά κατά το θάνατο γιομάτη φως πετιέται –
όμοια τινάχτηκε η σφοδρή ψυχή πρι σβήσει στον αγέρα.*

Σε τούτη την αιώνια στιγμή πυκνώνεται ολόκληρη η κίνηση της εικοστής τέταρτης και τελευταίας ραψωδίας. Η φωτιά της μνήμης λαμπαδίζει, αγκαλιάζει όλες τις ψυχές που είχε αγαπήσει πάνω στη γη και τις φωνάζει να την παρασταθούν:

«Όσοι πιστοί, νεκροί και ζωντανοί, συντρόφοι αγαπημένοι!»

(Επιμέλεια: Βασίλειος Α. Γεώργας)